

DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2024-1-6>
УДК 330.342.3:339.9(477)

Марченко Тетяна Володимирівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2355-6664>

ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ТА ЙОГО АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено суть економічного націоналізму, його історичні витоки, теоретичні основи та перспективи практичного впровадження в умовах сучасної України. Проаналізовано, як війна, глобалізація, членство в СОТ і асоціація з ЄС впливають на можливості реалізації економічного націоналізму в українській економічній політиці. Особливу увагу приділено аналізу викликів, таких як зовнішня залежність, інституційна слабкість та обмеження з боку міжнародних партнерів. Розкрито потенціал економічного націоналізму як інструменту модернізації, економічної безпеки, підтримки локального виробництва та відновлення після війни. Визначено умови ефективного впровадження: стратегічне планування, інституційна реформа та підтримка національного бізнесу. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході з використанням аналітичних і публіцистичних джерел.

Ключові слова: економічний націоналізм, глобалізація, економічна політика, національні інтереси, протекціонізм, ідентичність.

Tetyana Marchenko

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
of the Department of International Economics,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

ECONOMIC NATIONALISM AND ITS RELEVANCE FOR MODERN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article explores the phenomenon of economic nationalism and its relevance for Ukraine in the context of globalization and ongoing military aggression. It examines the historical origins, theoretical foundations, and modern interpretations of economic nationalism as a strategy for achieving economic sovereignty and sustainable development. Special attention is paid to the challenges of implementing economic nationalism in Ukraine, particularly in the context of WTO membership, the Association Agreement with the EU, and the constraints imposed by international financial institutions. The study highlights the growing importance of economic nationalism after the full-scale Russian invasion in 2022, which forced Ukraine to reorient its economy toward internal production, technological sovereignty, and protection of strategic industries. Examples of practical implementation are provided, such as the support of the IT sector, agriculture, and the defense industry. At the same time, obstacles such as corruption, lack of institutional coordination, and structural dependence on imports are addressed. The article emphasizes the necessity of balancing economic openness with strategic protectionism. It also discusses the prospects of post-war reconstruction based on national priorities, domestic innovation, and local resource mobilization. Economic nationalism is presented not as a return to isolationism but as a flexible, pragmatic model capable of integrating with global markets on favorable terms. This model can help ensure national economic resilience, equitable development, and a new post-war economic identity for Ukraine. The study aims to provide insights into how economic nationalism can serve as a strategic tool for Ukraine's economic development and national interests. The article combines theoretical and empirical analysis and is based on a review of modern Ukrainian and international academic, policy, and media sources. It argues for the development of a comprehensive national economic doctrine that reflects the country's historical experience, current challenges, and strategic ambitions.

Keywords: economic nationalism, globalization, economic policy, national interests, protectionism, identity.

Постановка проблеми. У сучасному світі глобалізація стала визначальним чинником розвитку національних економік, однак її ефекти є неоднозначними. З одного боку, вона сприяє інтеграції у світові ринки, доступу до капіталів, технологій та інновацій. З іншого – призводить до уніфікації економічних

моделей, витіснення локальних виробників транснаціональними корпораціями, втрати контролю над стратегічними ресурсами й поглиблення соціально-економічних дисбалансів.

Особливо гостро ці проблеми постають для країн, які перебувають у стані політичної й еко-

© Марченко Т.В., 2025

номічної трансформації, як-от Україна. Прагнучи інтегруватися до Європейського Союзу, адаптувати національну політику до норм СОТ і міжнародних партнерів, держава водночас стикається з необхідністю захисту внутрішнього ринку, підтримки вітчизняного бізнесу та збереження економічного суверенітету. Ця суперечність між зовнішніми зобов'язаннями та національними пріоритетами створює напругу в системі державного управління економікою.

В умовах повномасштабної війни проти України ці виклики стали ще гострішими. Питання збереження національної ідентичності, безпеки та стійкості економіки вийшли на перший план. Водночас відновлення після руйнувань потребує не лише фінансових ресурсів, а й нової ідеології економічного розвитку, що базується на пріоритеті внутрішніх ресурсів і стратегічних інтересів. Саме в цьому контексті зростає значення економічного націоналізму як можливої концептуальної відповіді на комплекс внутрішніх і зовнішніх викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому та аналітичному дискурсі економічний націоналізм поступово повертає собі актуальність як інструмент економічної політики держав, що стикаються з викликами глобалізації, зростаючої конкуренції та потреби в економічному суверенітеті. У цьому контексті економічний націоналізм розглядається не лише як протекціоністська реакція, а як раціональна стратегія збереження національних інтересів і побудови стійких економік.

На рівні класичної теорії найбільший внесок у формування підвалин економічного націоналізму зробив Фрідріх Ліст [5], який ще в XIX столітті обґрунтував необхідність державної підтримки національної промисловості на етапі її становлення. Його ідеї стали основою індустріального підйому Німеччини та інших країн Центральної Європи.

У сучасних дослідженнях українських учених економічний націоналізм розглядається в кількох аспектах: як елемент національної безпеки, як складова індустріальної політики, як механізм захисту внутрішнього ринку, а також як відповідь на глобальні економічні кризи. Значний внесок у вивчення цієї проблематики зроблено у працях І. В. Кондратенка [3], який розглядає економічний націоналізм як політичну доктрину, здатну протистояти загрозам глобалізованої економіки, та в аналітичних статтях М. Махненка [6] і В. Панченка [8–10], присвячених питанням формування національної економічної ідеї.

Висвітлення практичних аспектів економічного націоналізму зустрічається в публікаціях на аналітичних платформах, де наголошується на відмінностях між національно орієнтованою економікою та ідеологізованими формами автократії; досліджується вплив глобальних економічних процесів на зниження економічного суверенітету країн, що роз-

виваються; розглядається геоекономічний вимір сучасних протекціоністських тенденцій у світі.

Поряд із науковими працями зростає кількість публіцистичних і програмних матеріалів, які трактують економічний націоналізм як ідеологічну базу повоєнної реконструкції України. Зокрема, увага акцентується на потребі формування нової економічної доктрини, яка б поєднувала демократичний устрій, інноваційний розвиток і пріоритет національного інтересу.

Разом з тим, слід зауважити, що попри зростання уваги до цієї тематики, у вітчизняній науці ще не створено цілісної міждисциплінарної теорії економічного націоналізму, адаптованої до умов глобалізації, участі в міжнародних організаціях і потреб постконфліктного розвитку. Це й обумовлює актуальність подальшого поглибленого аналізу зазначеної проблематики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання інтересу до економічного націоналізму як з боку науковців, так і з боку політичних та економічних еліт, в українському науковому дискурсі це поняття досі залишається недостатньо розробленим у прикладному вимірі. Дослідження здебільшого зосереджені на історико-теоретичних аспектах, у той час як системний аналіз механізмів впровадження економічного націоналізму в умовах сучасної економіки України практично відсутній.

Зокрема, недостатньо опрацьованими залишаються питання узгодження економічного націоналізму з чинними міжнародними зобов'язаннями держави, зокрема в межах СОТ та Угоди про асоціацію з ЄС. Немає усталеної моделі взаємодії між державою та приватним сектором у питаннях стратегічного планування, реалізації політики імпортозаміщення, пріоритету національного продукту в державних закупівлях тощо.

Також не розроблено чітких підходів до формування інституційної інфраструктури, яка б забезпечувала реалізацію політики економічного націоналізму: від державних інвестиційних агентств до фондів підтримки технологічного розвитку. Крім того, потребує подальшого вивчення питання формування позитивної суспільної думки навколо необхідності пріоритету вітчизняного виробника, що є критично важливим у демократичному суспільстві.

Отже, існує нагальна потреба у комплексному міждисциплінарному дослідженні економічного націоналізму як інструменту сталого розвитку, що враховує як геоекономічні виклики, так і соціальні очікування українського суспільства.

Метою статті є дослідження теоретичних витоків, історичного становлення та сучасного розуміння економічного націоналізму в контексті глобалізованого світу. Автор прагне проаналізувати потенціал економічного націоналізму як стратегії розвитку для України, що перебуває в умовах війни, економічної нестабільності та прагнення до інтеграції у міжна-

родні структури. Також ставиться завдання виявити бар'єри та можливості реалізації даної економічної доктрини в українських реаліях і окреслити перспективи її подальшого впровадження в процесі післявоєнної відбудови та модернізації країни в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний націоналізм має глибоке історичне коріння і розглядається як реакція на загрози, що виникають перед національною економікою в умовах зовнішнього тиску або глобальної конкуренції. Його зародження часто пов'язують з критикою класичного лібералізму та необхідністю протидії нерівним умовам торгівлі для країн, що розвиваються.

Уперше як сформульована економічна доктрина економічний націоналізм з'явився в працях німецького економіста Фрідріха Ліста у XIX столітті. Він вважав, що країни, які прагнуть економічного піднесення, повинні тимчасово захищати свої ринки від зовнішньої конкуренції, підтримуючи національну промисловість шляхом мита, субсидій та інших протекціоністських заходів. Його підхід ліг в основу індустріалізації Німеччини, а згодом – інших країн Центральної та Східної Європи [1; 5].

На початку XX століття економічний націоналізм став провідною ідеологією в багатьох державах, що переживали фази модернізації. У США політика «американського виробника» дозволила сформувати сильний внутрішній ринок, тоді як Японія застосовувала стратегії економічного націоналізму для створення високотехнологічної промисловості [8–9; 12].

В українському контексті елементи економічного націоналізму були присутні ще в добу УНР, коли уряд намагався впровадити політику економічної самодостатності та розвитку місцевого виробництва [2]. Проте реальні можливості реалізації таких політик були обмежені воєнними діями та коротким періодом державності.

Після здобуття незалежності у 1991 році і особливо після Революції Гідності 2014 року та початку війни з Росією, дискурс економічного націоналізму знову став актуальним. В умовах зовнішньої агресії та залежності від імпорту постала нагальна потреба у стимулюванні внутрішнього виробництва, створенні нових ланцюгів постачання, підтримці вітчизняного бізнесу. Розвиток таких стратегій дозволяє говорити про формування сучасної української моделі економічного націоналізму, адаптованої до умов глобалізації, війни та економічної нестабільності.

Економічний націоналізм є складовою ширшої ідеології націоналізму, який у сфері економіки виражається через пріоритет національних інтересів над глобальними чи регіональними інтеграційними зобов'язаннями. У його центрі – ідея, що держава має забезпечити розвиток власного економічного потенціалу, незалежність від зовнішніх впливів, підтримку національного виробника, а також рівномірний розподіл економічних вигод між усіма регіонами [3].

Теоретичною базою економічного націоналізму є критика класичного економічного лібералізму, який розглядає відкриті ринки, мінімізацію державного втручання та глобалізацію як універсальні засоби економічного зростання. Прихильники економічного націоналізму вважають, що такі підходи можуть бути руйнівними для країн, що розвиваються або переживають кризи, оскільки вони позбавляють національну економіку можливості адаптації до зовнішніх викликів.

Основні принципи економічного націоналізму включають:

1. Пріоритет національного інтересу – держава повинна формувати політику таким чином, щоб вона максимально відповідала потребам внутрішнього виробництва, захисту стратегічних галузей і зайнятості населення.

2. Підтримка національного виробника – це може включати пряме субсидування, податкові пільги, митні бар'єри для імпорту та інші форми протекціонізму.

3. Контроль над стратегічними секторами – ключові сфери економіки, такі як енергетика, транспорт, оборонна промисловість, банківський сектор повинні залишатися під контролем держави або мати сильний елемент національної юрисдикції.

4. Стимулювання внутрішнього попиту – розвиток внутрішнього ринку вважається не менш важливим, ніж експортні можливості, а орієнтація на потреби власного споживача виступає пріоритетною.

5. Обмеження зовнішньої економічної залежності – це стосується як зменшення залежності від імпорту, так і обережного ставлення до іноземних інвестицій, особливо в критичні галузі [9; 11].

У сучасному світі економічний націоналізм не є тотожним ізоляціонізму. Йдеться не про відмову від зовнішньоекономічних зв'язків, а про асиметричну інтеграцію, тобто таку участь у міжнародних відносинах, яка передбачає вигідні для національної економіки умови. Країна може брати участь у міжнародних організаціях чи інтеграційних угрупованнях, однак вона повинна зберігати простір для реалізації власної промислової, фінансової, аграрної політики.

У контексті глобалізаційних процесів економічний націоналізм часто постає як відповідь на втрату контролю над національними ресурсами, витіснення вітчизняних компаній з ринку міжнародними корпораціями, а також зменшення ролі держави у формуванні економічної політики. Саме тому він активно підтримується у періоди економічної кризи, соціальної нестабільності або політичної трансформації [8].

Варто зазначити, що сучасні модифікації економічного націоналізму набувають різних форм: від м'якого патріотизму в економіці до жорсткої ізоляції. Наприклад, в Європейському Союзі деякі країни, не порушуючи основ спільного ринку, реалізують політики державної допомоги для окремих галузей (як це було у Франції та Німеччині під час пандемії).

мії COVID-19). У США підхід «Buy American» сти- мулює пріоритет закупівель американських товарів. Китайська модель також демонструє елементи еко- номічного націоналізму – хоч і глобально інтегро- вана, вона підтримує державну власність, техноло- гічний суверенітет та експортний контроль [6; 8; 12].

Отже, економічний націоналізм – це адаптивна концепція, що дозволяє країнам обирати стратегії з урахуванням власного економічного циклу, рівня розвитку та зовнішньополітичного становища. В українському контексті ця теорія може служити аналітичним інструментом для побудови ефективної економічної моделі, яка поєднає інтеграцію з ЄС з відстоюванням економічного суверенітету [10].

Після початку повномасштабної агресії Росій- ської Федерації проти України у 2022 році тема еко- номічного націоналізму набула нової, екзистенцій- ної ваги. В умовах війни, втрати значної частини промислової інфраструктури, логістичних зв'язків, трудових ресурсів і доступу до міжнародних рин- ків, держава була змушена переглянути засади своєї економічної політики та переорієнтувати її на вну- трішні потреби, безпеку та стійкість.

Україна опинилася перед необхідністю створення економіки воєнного часу, яка базується на таких ключових засадах: розвиток локального виробни- цтва, зниження критичної імпортозалежності, сти- мулювання експорту, який не суперечить оборонним потребам, та зміцнення стратегічних секторів – зокрема, енергетики, продовольчої безпеки та обо- ронної промисловості.

Попри взяті зобов'язання в рамках СОТ та Угоди про асоціацію з ЄС, Україна поступово повертається до практики цільового протекціонізму. Це виявля- ється у формі:

- податкових пільг для національних виробників;
- спрощення регуляторного середовища для окремих галузей;
- державного замовлення на продукцію обо- ронно-промислового комплексу (ОПК);
- пріоритету в закупівлях вітчизняного товару в межах публічних тендерів;
- обмежень на експорт продукції в умовах дефі- циту на внутрішньому ринку (наприклад, зерна чи пального) [1; 12].

Такі дії співзвучні з ідеями економічного націо- налізму, хоча їхня імплементація відбувається без декларованої зміни моделі економіки.

Підтримка аграрного сектору стала прикладом вдалого поєднання державної політики та ринкових механізмів. Україна змогла зберегти експортні потоки зернових навіть в умовах блокади портів, реалізуючи ініціативу «зернового коридору». Державні програми підтримки фермерських господарств, зниження ставки кредитування для агробізнесу та податкові пільги стали інструментами економічного виживання.

Водночас ІТ-сфера проявила себе як адаптив- ний, мобільний і стабільний експортноорієнтований

сектор. За умовами війни компанії продовжили роз- робки, сплачували податки, переорієнтували команду на міжнародні ринки. Держава запустила програму «Dii.City» для створення більш гнучких умов опо- даткування та захисту інтелектуальної власності.

Третім ключовим напрямом став оборонно-про- мисловий комплекс. Виробництво БПЛА, броне- техніки, засобів зв'язку та елементів боєприпасів почало розгортатися на внутрішньому ринку. Хоча галузь залишалася частково закритою, обсяг держ- замовлень у 2023-2024 роках зріс у рази. Україна почала будувати нову індустріальну політику, орієн- товану на технологічний суверенітет.

Попри загальну тенденцію до посилення ролі держави в економіці, залишаються суттєві струк- турні проблеми, які перешкоджають сталому впро- вадженню політики економічного націоналізму:

1. Корупція – знижує ефективність публічного адміністрування, нівелює державні ініціативи у сфері закупівель та державної підтримки.
2. Інституційна слабкість – відсутність єдиного економічного центру, який би координував промис- лову, інвестиційну та інноваційну політику.
3. Зовнішня залежність – надмірна присутність іноземного капіталу в критичних секторах (банків- ський сектор, енергетика), обмежує гнучкість дер- жави у регулюванні.
4. Неврегульованість політик – в окремих секто- рах (наприклад, машинобудування чи фармацевтика) держава не має чіткої стратегії стимулювання вітчиз- няного виробництва.
5. Бюджетні обмеження – через війну частина ресурсів іде на безпековий сектор, і держава не має достатнього фінансового маневру для масштабних програм економічного стимулювання.

Після перемоги економічний націоналізм може стати ідеологічним та практичним фундаментом для відбудови країни. Зокрема:

- реіндустріалізація на нових технологіч- них засадах (зелена енергетика, дрони, цифрові платформи);
- імпортозаміщення в критичних секторах;
- створення власної мережі логістики, наукових інститутів, центрів підготовки кадрів;
- розвиток внутрішнього ринку з акцентом на локальних підприємствах [9].

Крім того, зростає запит суспільства на еконо- мічну справедливість, прозорість, пріоритет вітчиз- няного бізнесу в економічній системі країни.

Економічний націоналізм у цьому контексті постає не як ізоляціонізм, а як інструмент активного формування умов економічного зростання через власні ресурси, компетенції та інститути. Його впро- вадження повинне супроводжуватися стратегічним плануванням, реформами у сфері правового регулю- вання, посиленням державного контролю за ресур- сами та інвестиціями, а також розвитком економіч- ної дипломатії [6].

Економічний націоналізм в умовах сучасної України перебуває на перехресті двох ключових векторів: з одного боку – прагнення до відкритої економіки, інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості, членства у світових інституціях (СОТ, ЄС); з іншого боку – необхідність збереження економічного суверенітету, посилення внутрішнього виробництва, захисту від зовнішніх шоків. Глобалізація створює передумови для розвитку, але водночас загострює структурні вразливості національної економіки. Саме тому пошук балансу між відкритістю та захистом національного виробника стає стратегічним викликом для України [4].

Виклики, що обмежують реалізацію економічного націоналізму:

По-перше, зовнішньоекономічні обмеження. Україна є членом Світової організації торгівлі та підписантом Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Ці документи передбачають зниження мит, усунення бар'єрів, недискримінацію у торгівлі, що обмежує можливості для прямого державного протекціонізму. Будь-які спроби запровадити додаткові переваги для національного виробника можуть розглядатися як порушення міжнародних зобов'язань, що тягне за собою ризики санкцій або судових позовів.

По-друге, обмеженість бюджетних ресурсів. Через війну та зниження економічної активності Україна змушена значною мірою покладатися на зовнішнє фінансування. Гранти, кредити та допомога від МВФ, ЄС, Світового банку супроводжуються умовами, які передбачають стриману фінансову політику, обмеження на пряме субсидування підприємств, реформування державного сектору. Це створює внутрішню суперечність: з одного боку, економіка потребує державного стимулювання; з іншого – міжнародні донори вимагають «ліберальної дисципліни».

По-третє, домінування імпортозалежних ланцюгів. Український ринок багато в чому сформувався за логікою імпорту: побутова техніка, автомобілі, фармацевтика, нафтопродукти, машинобудування – усе це критично залежить від імпортованих компонентів або готової продукції. Зламати цю модель у короткостроковій перспективі вкрай складно без системної державної промислової політики.

По-четверте, вплив транснаціонального капіталу. У багатьох секторах (банківському, телекомунікаційному, торгівлі) домінують транснаціональні компанії. Будь-які зміни в податковому або регуляторному полі можуть бути ними інтерпретовані як загроза інвестиційному клімату. У результаті держава часто діє надміру обережно, побоюючись втрати інвесторів або міжнародної репутації.

Попри зазначені виклики, економічний націоналізм має значний потенціал стати стратегічною парадигмою відновлення та модернізації України. Серед ключових перспектив:

1. Відбудова національного виробництва. В умовах повного відновлення особливої ваги набуває відбудова промислової, аграрної та інфраструктурної бази. Економічний націоналізм пропонує орієнтацію не лише на відновлення зруйнованого, а й на створення інноваційної економіки: від заводів з виробництва дронів до підприємств з переробки критичної сировини.

2. Економічна безпека як державний пріоритет. Сучасна війна показала, що держава повинна мати контроль над базовими ланцюгами постачання: енергетикою, продовольством, медичними препаратами, ІТ-системами. Це вимагає політики стратегічного планування, яка є основою економічного націоналізму.

3. Залучення діаспори та іноземних українців. Економічний націоналізм у своєму «м'якому» варіанті передбачає залучення усіх українців – не лише в межах країни, а й поза її межами – до інвестування, створення бізнесів, повернення інтелектуального капіталу. Це відкриває новий вимір патріотичної економіки.

4. Переосмислення міжнародної інтеграції. У перспективі економічний націоналізм не заперечує інтеграцію з ЄС або інші міжнародні структури, але вимагає асиметричного підходу – участі у глобальних ринках за умов, вигідних для внутрішнього розвитку. Це може проявитися у вигляді торгових преференцій, локалізації виробництва міжнародними компаніями на території України, спільних R&D-проектів.

5. Формування нової економічної ідентичності. Умови війни сформували запит на економіку, що служить не лише зростанню ВВП, а й національному добробуту, гідності, єдності. Економічний націоналізм, якщо він базується на сучасних технологіях, антикорупційних механізмах і прозорому управлінні, може стати фундаментом економіки солідарності [8–9].

Щоб потенціал економічного націоналізму був реалізований, необхідно:

- створити інституційну архітектуру промислової політики (державні агентства, експортно-кредитні установи, венчурні фонди);
- запровадити стратегічне планування на рівні секторальних політик;
- забезпечити системну боротьбу з корупцією, щоб державна підтримка не перетворилась на «ручне розпорядження ресурсами»;
- переглянути існуючі торговельні угоди з урахуванням нових реалій безпеки;
- інвестувати у людський капітал, щоб українці ставали не лише споживачами, а й творцями національного продукту [7].

Висновки. Економічний націоналізм як теоретична концепція та практична політика довів свою актуальність у кризові та перехідні періоди історії багатьох країн. Для України, яка сьогодні веде

визвольну війну, бореться за збереження державності та водночас прагне інтегруватися у глобальні економічні структури, економічний націоналізм стає не просто ідеологічним гаслом, а логічною відповіддю на нові виклики. Проведене дослідження дозволяє сформулювати низку комплексних висновків щодо сутності, ролі та перспектив цього явища в українському контексті.

По-перше, економічний націоналізм має глибоке історичне підґрунтя. Його витоки сягають ідей Фрідріха Ліста та інших критиків вільного ринку, які обґрунтовували необхідність активної державної участі в економіці для створення внутрішнього ринку, зміцнення національного виробництва та підвищення конкурентоспроможності країни. Україна, попри свою складну історію та обмежені періоди незалежної економічної політики, мала досвід реалізації таких підходів у різні періоди – від УНР до сучасного часу.

По-друге, теоретичні засади економічного націоналізму базуються на пріоритеті національних інтересів у сфері економічної політики, захисті стратегічних галузей, підтримці внутрішнього виробництва та обмеженні критичної зовнішньої залежності. На відміну від ізоляціонізму, сучасний економічний націоналізм передбачає асиметричну участь у глобалізації – співпрацю з міжнародними структурами на умовах, які не шкодять суверенітету та внутрішній стійкості країни.

По-третє, практика останніх років продемонструвала зростання значення економічного націоналізму в Україні, особливо в умовах повномасштабної війни з Росією. Українська держава була змушена швидко переорієнтувати економічні пріоритети: посилити внутрішнє виробництво, підтримати ОПК, аграрний сектор, ІТ-галузь, зберегти контроль над критичними ресурсами. Такі заходи стали відповіддю на безпекові загрози, перебої в імпорті та розрив традиційних ланцюгів поставок.

По-четверте, реалізація економічного націоналізму в Україні нашоухується на низку викликів: зовнішньоекономічні зобов'язання в рамках

COT і Угоди з ЄС; фінансові обмеження, продиктовані потребами воєнного часу; брак стратегічного бачення розвитку промисловості; корупція і слабкість державних інституцій. Це вимагає не тільки економічного переосмислення, а й глибоких інституційних реформ.

По-п'яте, в перспективі економічний націоналізм може і повинен стати основою економічної доктрини повоєнної України. Саме він здатен забезпечити:

- модернізацію економіки на основі внутрішніх ресурсів і технологічного суверенітету;
- імпортозаміщення в критичних секторах;
- підтримку локального підприємництва;
- збереження контролю над стратегічною інфраструктурою;
- відновлення справедливої економічної моделі з орієнтацією на добробут громадян.

Однак, для ефективного впровадження такої моделі важливо забезпечити:

1. Формування чіткої державної промислової та інноваційної політики;
2. Створення стабільного та прозорого економічного середовища;
3. Адаптацію міжнародних угод до нових безпечових і економічних умов;
4. Активну взаємодію з суспільством і бізнесом задля формування нової економічної культури.

На завершення варто підкреслити, що економічний націоналізм не є антиподом глобалізації, а радше її обмеженням на користь національного розвитку. У сучасному світі успішними є ті країни, які здатні інтегруватися у світову економіку, не втрачаючи при цьому автономії у прийнятті ключових економічних рішень. Для України це – стратегія економічного виживання та розвитку в умовах воєнного часу і поствоєнної трансформації. Формування власної моделі економічного націоналізму, адаптованої до українських реалій, може сприяти зміцненню національної економіки та підвищенню добробуту громадян. У цьому сенсі, економічний націоналізм – це відповідь не лише на економічні, а й національні виклики XXI століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васенко В. К. Економічний націоналізм в політекономії Фрідріха Ліста та його актуальність для сучасної України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. № 4(52). С. 7–21. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-7-21> (дата звернення: 26.03.2024).
2. Кондзьолка В. Економічний націоналізм як складова національної ідеї. 2011. URL: <https://spilka.pt/index.php/3-povini-v-ukrayini/povynu-ukraina/419-2009-12-23-02-02-21> (дата звернення: 27.03.2024).
3. Кондратенко Д. Економічний націоналізм: політичні теорії. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*. 2010. Випуск 47. 227–239.
4. Левчук О. В., Коваленко В. А. Актуальні питання реформації національних економічних інтересів України в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство*, 2016. № 2. С. 61–67.
5. Ліст Ф. Національна система політичної економії. Пер. з нім. Михайло Гавриш. Київ : Наш Формат, 2021. 368 с.
6. Махненко М. Сучасний аспект економічного націоналізму. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 2(10). С. 51–60.
7. Новіков В. Економічний націоналізм. Частина 5. На фоні економіки розвитку, лібералів та соціалістів. *Темпо і Мазепа*. 2020. URL: https://petrimazepa.com/uk/ekonomichniy_nacionalizm_chastina_5_na_foni_ekonomiki_rozvitku_liberaliv_ta_socialistiv (дата звернення: 21.04.2024).
8. Панченко В. Г. Особливості реалізації політики економічного націоналізму в умовах лібералізації міжнародних економічних відносин: досвід азійських країн. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 36–42.

9. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму. *Економіка і держава*, 2017. № 8. С. 4–8.
10. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Хто такі «економічні націоналісти» в Україні? Сім відповідей на важливі питання. 2017. URL: <https://pvg.in.ua/2017/05/29/hto-taki-ekonomichni-naczionalisty-v-ukrayini-sim-vidpovidej-na-vazhlyvi-pytannya/> (дата звернення: 28.03.2024).
11. Резнікова Н. В. Методологічні засади економічного націоналізму. *Економіка та держава*. 2017. № 7. С. 4–8.
12. Дубровик-Рохова А. Економічний націоналізм визначає порядок денний у міжнародній торгівлі. *Економіка*. 2017. № 22. URL: <https://day.kyiv.ua/article/ekonomika/ekonomichnyy-natsionalizm-vyznachaye-poryadok-dennyu-u-mizhnarodniy-torhivli> (дата звернення: 10.05.2024).

REFERENCES

1. Vasenko, V. K. (2018), “Economic nationalism in the political economy of F. List and its relevance for modern Ukraine”, *Vcheni zapysky Universytetu “KROK”*, no. 4(52), pp. 7–21, DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-7-21> (access date: March 26, 2024).
2. Kondzolka V. (2011), “Economic nationalism as a component of the national idea”, available at: <https://spilka.pt/index.php/3-novini-v-ukrayini/novyny-ukraina/419-2009-12-23-02-02-21> (access date: March 27, 2024).
3. Kondratenko, D. (2010), “Economic nationalism: political theories”, *Naukovi zapysky IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*, Issue 47, pp. 227–239.
4. Levchuk O. V., Kovalenko V. A. (2016), “Current issues of reforming the national economic interests of Ukraine in the context of globalization”, *Ekonomika i suspilstvo*, no. (2), pp. 61–67.
5. List F. (2021), “Das nationale System der politischen Ökonomie”, Kyiv: Nash Format, p. 368.
6. Makhnenko M. (2017), “The modern aspect of economic nationalism”, *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*, no. (2)(10), pp. 51–60.
7. Novikov V. (2020), “Economic Nationalism. Part 5. Against the Background of Development Economics, Liberals, and Socialists.”, *Petro i Mazepa*, available at: https://petrimazepa.com/uk/ekonomichnyy_nacionalizm_chastina_5_na_foni_ekonomiki_rozvitku_liberaliv_ta_socialistiv (access date: April 21, 2024).
8. Panchenko V. H. (2018), “Peculiarities in implementing the policy of economic nationalism in the context of liberalized international economic relations: experiences of Asian countries”, *Investyzii: praktyka ta dosvid*, № 3, pp. 36–42.
9. Panchenko V. H., Reznikova N. V. (2017), “The Politics of Economic Nationalism: From Origins to New Variations of Economic Patriotism”, *Ekonomika i derzhava*, № 8, pp. 4–8.
10. Panchenko V. H., Reznikova N. V. (2017), “Who are the “economic nationalists” in Ukraine? Seven answers to important questions”, available at: <https://pvg.in.ua/2017/05/29/hto-taki-ekonomichni-naczionalisty-v-ukrayini-sim-vidpovidej-na-vazhlyvi-pytannya/> (access date: March 23, 2024).
11. Reznikova N. V. (2017), “Methodological foundations of economic nationalism”, *Ekonomika i derzhava*, № 7, pp. 4–8.
12. Dubrovik-Rokhova A. (2017), “Economic nationalism sets the agenda in international trade”, *Ekonomika*, № 22, available at: <https://day.kyiv.ua/article/ekonomika/ekonomichnyy-natsionalizm-vyznachaye-poryadok-dennyu-u-mizhnarodniy-torhivli> (access date: May 10, 2024).

Стаття надійшла: 22.04.2025

Стаття прийнята: 14.05.2025

Стаття опублікована: 30.05.2025